



Jolanta Curyło

Starszy wykładowca Zakładu Prawa Szkoły Policji w Pile

PRZESTĘPSTWA ROZBÓJNICZE (ART. 280-283 K.K.)

I. Rozbój – art. 280 k.k.

1. Przepiępstwo rozboju - typ podstawowy z art. 280 § 1 k.k.

Przepiępstwo rozboju jest przepiępstwem złoonym, a w konsekwencji jego przedmiot ochrony jest podwójny. **Głównym przedmiotem ochrony** art. 280 k.k. jest mienie - prawo własności, prawa rzeczowe, prawa obligacyjne i posiadanie. Drugim **ubocznym przedmiotem ochrony** jest życie, zdrowie, wolność i nietykalność cielesna człowieka. Z uwagi na podwójny przedmiot ochrony przepiępstwa rozboju, o stopniu społecznej szkodliwości tego czynu decyduje nie tyle wartość zabranego mienia, ile stopień zagrożenia dla życia, zdrowia i wolności pokrzywdzonych.

Podmiot przepiępstwa jest powszechny – sprawcą może być każdy podmiot, który spełnia warunki do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Na podstawie art. 10 § 2 k.k. za przepiępstwo rozboju mogą ponosić odpowiedzialność karną nieletni, którzy w chwili czynu ukończyli lat 15, jeżeli istnieje negatywna prognoza, co do ich postawy w przyszłości.

Rozbój pochłania wszystkie formy kradzieży określone w art. 278 k.k., gdyż do jego ustawowych znamion należą wszystkie istotne elementy kradzieży, a odróżnia się od niej dodatkowymi działaniami sprawcy wobec pokrzywdzonego.¹

Rozbój pojęciowo obejmuje zabór w celu przywłaszczenia: rzeczy ruchomej, polskiego lub obcego pieniądza lub innego środka płatniczego, dokumentu uprawniającego do otrzymania sumy pieniężnej lub zawierającej obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzenia uczestnictwa w spółce, uzyskania bez zgody osoby uprawnionej programu komputerowego, kradzieży energii, karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego. Oznacza to, że sprawca może przy użyciu metod z art. 280 § 1 k.k. dokonać również zaboru energii, programu komputerowego oraz karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego.²

Dowód osobisty lub inny dokument stwierdzający tożsamość nie może być przedmiotem rozboju.³ W sytuacji gdy sprawca rozboju jednym czynem dokonuje zaboru portfela z pieniędzmi oraz zaboru znajdującego się w nim dowodu osobistego i prawa jazdy, należy zastosować kumulatywny zbieg przepisów, np. art. 280 § 1 k.k. i art. 275 § 1 k.k. i art. 276 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Strona przedmiotowa, tj. zachowanie się sprawcy polega na:

- użyciu przemocy wobec osoby lub
- groźbie natychmiastowego użycia przemocy wobec osoby albo
- doprowadzeniu osoby do stanu nieprzytomności lub

¹ por. Wyrok SA w Katowicach z dn. 27.05.1993 r., II AKR 169/93, OSAiSN 1994/2 poz. 8; por. Wyrok SA w Szczecinie z dn. 03.10.2006 r. II AKa 99/06 Lex nr 283411;

² por. Wyrok SA we Wrocławiu z dn. 05.08.2004 r., II AKa 220/04, LexPolonica nr 378605;

³ por. Wyrok SN z dnia 25.04.1980 r. Rw 143/80 OSNKW 1980/ 8 /poz. 68.

– doprowadzeniu osoby do stanu bezradności i zaborze rzeczy w celu przywłaszczenia.

Zamach na osobę stanowi w przypadku tego przestępstwa jedynie środek prowadzący do realizacji celu, jakim jest zabór rzeczy w celu zabrania jej pokrzywdzonemu lub zmuszenia go do natychmiastowego wydania rzeczy. **Metody te muszą mieć miejsce przed lub najpóźniej w chwili dokonywania zaboru.** Jeżeli podczas jednego rozboju sprawca używa więcej niż jednej metody rozbójniczej, np. bije, kopie, dusi, grozi pozbawieniem życia i zamyka w pomieszczeniu to stanowi to okoliczności dodatkowo obciążające. Użycie przemocy wobec osoby (lub innej metody) po dokonaniu zaboru rzeczy nie wypełnia już znamion rozboju, gdyż przestępstwo rozboju zakończone jest z chwilą zabrania pokrzywdzonemu mienia ruchomego. Między metodami a kradzieżą zachodzi jedność czasu i miejsca działania sprawcy, który tu i teraz używa metod rozbójniczych i kradnie, a pokrzywdzony nie ma czasu na reakcję między jednym a drugim członem przestępstwa. Występuje zwartość czasowo - przestrzenna zdarzenia.

Natomiast jeżeli sprawca w czasie jednego zdarzenia faktycznego dopuszcza się kolejnym, odrębnym działaniem rozboju lub usiłowania rozboju na dwóch lub więcej pokrzywdzonych, to takie zachowania stanowią odrębne czyny zabronione na każdej z osób pokrzywdzonych i w konsekwencji dochodzi do realnego zbiegu przestępstw, gdyż sprawca wielokrotnie wypełnia znamiona rozboju odrębnymi czynnościami wobec różnych osób pokrzywdzonych.⁴

Przemoc wobec osoby jest rozumiana jako w stosunku do osoby i polega na bezpośrednim fizycznym oddziaływaniu na ciało człowieka, które to oddziaływanie uniemożliwia opór pokrzywdzonego lub go przełamuje albo wpływa na kształtowanie się jego woli przez zastosowanie siły fi-

zycznej. Użyta siła fizyczna nie musi wywoływać jakichkolwiek następstw dla życia i zdrowia ofiary, jeżeli jednak je wywołuje wówczas zachodzi kumulatywny zbieg przepisów z art. 148 k.k., 156 k.k., 157 k.k. – zabójstwo lub uszczerbki na zdrowiu,⁵ np. art. 280 § 1 k.k i art. 157 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Stopień intensywności użytej przemocy ma wpływ na wymiar kary. Naruszenie nietykalności cielesnej przez sprawcę może skutkować obezwładnieniem pokrzywdzonego jak np. wykręcenie ręki. Ze względu na wiek lub ograniczoną sprawność fizyczną, wystarczy samo popchnięcie ofiary. Sformułowanie „używa przemocy wobec osoby” interpretowane jest szeroko, jako bezpośrednie oddziaływanie na nietykalność osobistą pokrzywdzonego, np. uderzenie, szarpanie za włosy, uderzenie w twarz, popchnięcie, kopanie, duszenie, przewrócenie – czyli jakąkolwiek czynność fizyczną, oddziaływującą na ciało lub psychikę w tak dotkliwy sposób, że zmusza to pokrzywdzonego do poddania się woli sprawcy. W takich sytuacjach mamy do czynienia ze stosowaniem przemocy polegającej na naruszeniu nietykalności cielesnej pokrzywdzonego, która jeśli jest odpowiednio ukierunkowana i stanowi sposób objęcia przez sprawcę władztwa nad rzeczą, co realizuje znamię użycia przemocy wobec osoby.⁶ Jeśli przemoc jest skierowana wobec rzeczy, aby wymusić określone zachowanie, np. sprawca niszczy samochód, aby wymusić na jego właścicielu natychmiastowe wydanie pieniędzy to wówczas nie jest to rozbój (może być to natomiast wymuszenie rozbójnicze z art. 282 k.k.), gdyż do znamion art. 280 k.k. należy użycie tylko przemocy bezpośredniej wobec osoby.

Metoda przemocy wobec osoby lub groźby natychmiastowego jej użycia może być użyta wobec każdej osoby, która stoi na przeszkodzie do zawładnięcia mieniem ru-

⁴ por. Uchwała SN z dn. 16.05.1985 r. Rw 381/85 OSNKW 1986/1-2/10; por. Uchwała SN z dn. 04.04.1985 r. IKR 51/85 OSNKW 1986/2-2/11;

⁵ por. Wyrok SN z dn. 20.03.1973 r. V KRN 23/73 OSNKW 1973/10 poz. 129;

⁶ por. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny. Część szczególna. Komentarz, t. III, red. A. Zoll, W-wa, 2008 r., s. 104;

chomym przez sprawcę. Przemoc wobec osoby, jak i pozostałe metody rozbójnicze, może być skierowana przeciwko samemu pokrzywdzonemu, osobom trzecim, np. magazynierom, pełnomocnikom bądź osobom najbliższym dla pokrzywdzonego lub pozostającym z nim w takim stosunku, że przemoc na nie bezpośrednio oddziałuje na pokrzywdzonego, np. przemoc użyta wobec dziecka jako metoda, aby zmusić opiekuna do wydania sprawcy pieniędzy.⁷

Zakresy znaczeniowe zwrotów „przemoc wobec osoby”, użytego w art. 280 § 1 k.k. i „gwałt na osobie”, użytego w art. 130 § 3 k.w. – są tożsame, co oznacza, że każdy przypadek kradzieży rzeczy przy zastosowaniu przemocy wobec osoby, niezależnie od wartości skradzionej rzeczy jest rozbójem.⁸ Rozbój, bez względu na metodę rozbójniczą i wartość skradzionych rzeczy, zawsze jest przestępstwem.

Groźba natychmiastowego użycia przemocy wobec osoby oznacza zapowiedź natychmiastowego spełnienia takiego przestępstwa, które skierowane jest przeciwko osobie, tj. groźba zabójstwa, uszkodzenia ciała, pobicia, naruszenia nietykalności cielesnej w celu sparaliżowania chęci przeciwstawienia się żądaniu sprawcy. Natychmiastowość oznacza możliwość zrealizowania groźby bezpośrednio po jej zapowiedzi przez sprawcę, tzn. „tu i teraz”. Groźba może być wyrażona nie tylko za pomocą słów, lecz również pozawerbalnie, za pomocą takiego zachowania, które ma na celu wywołanie obawy w psychice pokrzywdzonego i które obiektywnie jest w stanie obawę tę wywołać - może nastąpić gestem, mimiką, a także każdym innym zachowaniem się groźącego, które w sposób wyraźny lub dorozumiany dla pokrzywdzonego, daje mu poznać swoją treść.⁹ Sytuacja taka zachodzi np., gdy kilku sprawców, wysokich, wysportowanych

otacza pokrzywdzonego i jeden z nich żąda wydania pieniędzy, przy czym świadomie demonstrują swoją przewagę fizyczną i agresywną mowę ciała, czym wywołują u pokrzywdzonego realne poczucie przerażenia i zagrożenia dla życia i zdrowia jego samego i innych osób. Powyższy stan może łączyć elementy groźby wobec osoby, natomiast ze względu na układ sił napastników - doprowadzenie pokrzywdzonego do stanu bezbronności.

Sprawca nie musi mieć zamiaru spełnienia tej groźby, jego celem jest terror psychiczny i sparaliżowanie woli pokrzywdzonego, które umożliwi mu kradzież rzeczy ruchomych. Groźba może stanowić także zapowiedź natychmiastowego użycia przemocy wobec osoby trzeciej, godząc w pokrzywdzonego tylko pośrednio, np. sprawca przykładając nóż do szyi niemowlęcia w obecności jego matki z niedwuznacznie wyrażoną groźbą użycia tegoż noża na wypadek nie spełnienia jego żądań.¹⁰ Groźba nie musi stanowić skierowanej bezpośrednio do pokrzywdzonego zapowiedzi użycia przemocy wobec osoby a może także wynikać z rozmowy, jaką współsprawcy przeprowadzają ze sobą w obecności pokrzywdzonej osoby, jeżeli ta ją usłyszała, np. „jak nam zaraz nie odda pieniędzy, to mu dokopujemy”.¹¹

Stan nieprzytomności zachodzi, gdy sprawca bez użycia przemocy wobec osoby powoduje u pokrzywdzonego utratę jego świadomości, np. poprzez podstępne odurzenie narkotykiem, upicie dużą ilością alkoholu, uśpienie środkiem nasennym, hipnozą. Jeżeli pokrzywdzony traci przytomność w wyniku bicia, uderzeń, ciosów, to taki stan jest konsekwencją użycia przemocy (o tak silnym natężeniu - ze skutkiem utraty przytomności) wobec osoby, a nie stanem doprowadzenia do nieprzytomności w rozumieniu znamion art. 280 k.k.¹²

⁷ por. Wyrok SN z dn. 26.11.1984 r., II KR 260/84 OSNKW 1985/7-7 poz. 64;

⁸ por. Uchwała SN z dn. 30.06.2008 r. IKZP 1/08 OSNKW 2009/1 poz. 1;

⁹ por. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas (w.): Kodeks Karny ... op. cit., str. 118 i n.;

¹⁰ por. Wyrok SN z dn. 26.11.1984 r. II KR 260/84 OSNKW 1985/7-8 poz. 64.

¹¹ por. P. Wiatrowski, Typ podstawowy przestępstwa rozbój w doktrynie i orzecznictwie, Prokuratura i prawo 2010/3 str. 75.

¹² por. Wyrok SN z dn. 26.11.1980 R.w. 410/80, OSNKW 1981/3, poz. 14; por. wyrok SN z dn. 05.07.1984 r., II KR 134/84 OSNKW 1985/3-4, poz. 22.

Nieprzytomność wiąże się z całkowitym brakiem świadomości. Stan częściowej nietrzeźwości, spowodowany przez sprawcę, mógłby być rozpatrywany jako postać bezbronności. Podobnie, za stan bezbronności należy uznać sytuację, gdy na skutek użycia niektórych środków farmakologicznych lub narkotycznych pokrzywdzony zdaje sobie sprawę z sytuacji, w której się znajduje, ale nie może pokierować swoim postępowaniem na skutek zaburzeń psychomotorycznych.¹³

Sprawca, który zastał już osobę pokrzywdzoną w stanie nieprzytomności i wykorzystuje ten stan, aby dokonać zaboru w celu przywłaszczenia rzeczy popełnia kradzież, a nie rozbój.

Stan bezbronności oznacza sytuację, w której pokrzywdzony ma świadomość, przytomność i wie, co się dzieje, ale nie może przeciwdziałać i stawić oporu wskutek braku sił, np. obezwładniony przez zastosowanie środków farmakologicznych, chemicznych lub brak swobody ruchów, np. związany, przytrzymany za pomocą chwytów obezwładniających, zamknięty w pomieszczeniu.¹⁴ Doprowadzenie człowieka do stanu bezbronności staje się zasadne wtedy, gdy ów stan jest wynikiem zachowania niebędącego użyciem przemocy na osobie, aczkolwiek sprawca angażuje w jakimś stopniu siłę fizyczną o charakterze przymusu, np. przytrzymanie, unieruchomienie, ale ta siła fizyczna sama w sobie nie ma na celu zadania dolegliwości fizycznej mającej na celu pokonanie oporu osoby pokrzywdzonej. Stan bezbronności może również wynikać z wielości napastników lub znacznej dysproporcji sił, gdzie pokrzywdzony jest pozbawiony możliwości przeciwdziałania zaborowi mienia albo też jest w istotnym zakresie ograniczony.¹⁵ Stan bezbronności może być wywołany poprzez użycie psa, przejawiający się

w tzw. szczuciu nim pokrzywdzonego. Pies może być środkiem do popełnienia rozboju, jeżeli jego użycie przeciw pokrzywdzonemu wywołało uczucie tak wielkiego zagrożenia, że zaprzestał wszelkiego oporu poddając się woli sprawcy.¹⁶ Stan bezbronności ma być konsekwencją działań sprawcy. W sytuacji, gdy stan bezbronności pokrzywdzonego wynika z choroby, ułomności fizycznej lub psychicznej, wieku, spożycia alkoholu, czyli okoliczności od sprawcy niezależnych, które on jednak wykorzystuje, to takie zachowanie nie jest rozbojem z art. 280 k.k.¹⁷

Za pomocą metod rozbójniczych sprawca dokonuje kradzieży w rozumieniu art. 278 k.k. Rozbój jest **przestępstwem materialnym**, do którego znamion należy skutek w postaci wyjęcia rzeczy spod władztwa osoby uprawnionej i przejęcie pod trwałe władztwo sprawcy – identycznie jak przy przestępstwie z art. 278 § 1 k.k. Przy rozboju nie jest istotne, czy sprawca wyniósł rzecz poza miejsce dokonania zaboru.¹⁸ Zabór polega na ustanowieniu nowego władztwa. Do znamion skutku nie należy zamach na osobę, gdyż samo użycie metod rozbójniczych, bez względu na ich konsekwencje stanowi jedynie usiłowanie rozboju – rozbój jest dokonany z chwilą dokonania kradzieży.

Przy rozboju określenie „zabiera” odnosi się zarówno do sytuacji, w której sprawca własnoręcznie odbiera pokrzywdzonemu rzecz, którą zamierza przywłaszczyć, np. gdy sprawca wyrywa, wyjmuje, jak też do wypadków, gdy pokrzywdzony pod wpływem groźby użycia przemocy sam bezwzględnie wydaje napastnikowi żądany przedmiot, np. gdy pokrzywdzony podaje pieniądze, osobiście otwiera sejf, wypłaca pieniądze z bankomatu.¹⁹ Wartość przedmiotu zaboru przy przestępstwie rozboju

¹³ P. Wiatrowski, Typ podstawowy przestępstwa... op. cit. str. 78;

¹⁴ por. Wyrok SN z dn. 17.02.1975 r. II KR 285/74 OSNKW 1975/7 poz. 89;

¹⁵ por. Wyrok z dn. 14.06.1986 r. V KRN 99/89 OSNKW 1989/7-12 poz. 48;

¹⁶ por. Wyrok Sn z dn. 16.06.1975 r. I KR OSNPG 1976/1 poz. 5;

¹⁷ M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 122;

¹⁸ por. Wyrok Sn z dnia 11.02.1980 r., IIKR 333/79 OSNPG 1980 nr 11, poz.131;

¹⁹ por. Wyrok SN z dn. 19.02.1973 r. OSNKW 1973/7-8;

nie ma znaczenia dla bytu przestępstwa ze względu na treść art. 130 § 3 k.w., tzn. rozbój bez względu na wartość skradzionych rzeczy jest zawsze czynem zabronionym z kodeksu karnego.

Strona podmiotowa przestępstwa z art. 280 k.k. polega na umyślności w zamiarze bezpośrednim, gdzie występuje podwójna kierunkowość działania:

- w celu przywłaszczenia rzeczy,
- w celu sparaliżowania osoby lub uniemożliwienia stawiania oporu przez posiadacza rzeczy.

Oznacza to, że sprawca swoją świadomością musi obejmować kradzież rzeczy i fakt osiągnięcia tego celu przy wykorzystaniu metod rozbójniczych.

Zamiar zaboru rzeczy u sprawcy musi wystąpić przed lub najpóźniej w chwili stosowania wobec osoby metod z art. 280 § 1 k.k.²⁰

Istota rozbójstwa polega na tym, że sprawca stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę jej natychmiastowego użycia na osobie po to, by bezprawnie zawładnąć cudzą rzeczą i ją przywłaszczyć, natomiast jeśli sprawca stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, znoszenia lub w celu wymuszenia zwrotu wierzytelności to popełnia przestępstwo z art. 191 § 1 lub 2 k.k. Zmuszanie do naprawienia szkody nawet przy użyciu niebezpiecznego przedmiotu nie może być uznane za przestępstwo rozbójstwa lub wymuszenia rozbójniczego, sprawca działa bowiem w innym zamiarze niż przewidują to znamiona art. 280 k.k.²¹ Podobnie jest w sprawie zaboru łańcuszka i pierścionka pokrzywdzonej zbiorowym zgwałceniem, jeśli zamiar zaboru powstał u sprawców później, kiedy ofiara znajdowała się już w stanie bezbronności,²² wówczas

²⁰ por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 125 i n.;

²¹ por. Wyrok SN z dn. 07.12.1973 r. IV KR 314/73 OSNKW 1974/5 poz. 93; por. Wyrok SA w Lublinie z dn. 04.11.2004 r. II AKa 298/2004 Prokuratura i Prawo – dodatek 2005/7-8 poz. 25;

²² por. Wyrok SN z dnia 24.06.1985 r. II KR 112/85 OSNPG 1986 nr 5 poz. 62;

sprawcy niezależnie od przestępstwa zgwałcenia popełniają kradzież. Jeżeli jednak sprawcy działali w realizacji powziętego z góry zamiaru rozbójstwa i zgwałcenia zbiorowego, przy użyciu tej samej przemocy wobec osoby, to należy zastosować kwalifikację kumulatywną - art. 197 § 3 pkt 1 i art. 278 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., gdyż potraktowanie tych czynów jako odrębnych przestępstw prowadziło do karania zastosowania przemoc dwukrotnie.²³

Rozbój z art. 280 § 1 k.k. posiada typ uprzywilejowany z uwagi na wypadek mniejszej wagi z art. 283 k.k.

2. Przestępstwo rozbójstwa kwalifikowanego - art. 280 § 2 k.k.

Przedmioty ochrony przed zamachem sprawcy są identyczne jak w art. 280 § 1 k.k.- głównym jest własność, posiadanie lub inne prawa rzeczowe i obligacyjne, drugim – życie, zdrowie, nietykalność cielesna i wolność człowieka.

Podmiot przestępstwa jest powszechny. Odpowiedzialność karna nieletnich, którzy ukończyli 15 lat może mieć zastosowanie za rozbój z art. 280 § 2 k.k., co wynika z art. 10 § 2 k.k.

Strona podmiotowa jest umyślna w zamiarze bezpośrednim, a działanie sprawcy charakteryzuje się podwójną kierunkowością obejmującą zamach na mienie i zamach na osobę, jak przy wcześniej przedstawionym rozbójstwie typu podstawowego z art. 280 § 1 k.k.

Strona przedmiotowa polega na zastosowaniu przez sprawcę przemocy wobec osoby, groźby natychmiastowego użycia przemocy wobec osoby, doprowadzeniu do stanu bezbronności lub nieprzytomności, gdzie napastnik dodatkowo intensyfikuje swoje działania poprzez posługiwanie się:

- bronią palną,
- nożem,
- innym podobnie niebezpiecznym przed-

²³ por. Wyrok SN z dnia 16.08.1973 r. IV KR 1679/73 OSNPG 1974 nr 1 poz. 1; por. P. Wiatrowski, Typ podstawowy ... op. cit., str. 67 i n.;

- miotem,
- środkiem obezwładniającym,
- albo:
- działa w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu lub
 - działa wspólnie z inną osobą, posługującą się taką bronią, przedmiotem, środkiem lub sposobem w sposób bezpośrednio zagrażający życiu i w konsekwencji za pomocą tego doprowadza do zaboru w celu przywłaszczenia rzeczy ruchomej.

Określenie z art. 280 § 2 k.k., „**posługuje się**” jest pojęciem szeroko rozumianym i obejmuje wszelkie manipulowanie bronią, nożem, przedmiotami lub środkami w celu wywołania w psychice ofiary stanu bezbronności, w tym także ich okazywanie w celu wzbudzenia w pokrzywdzonym obawy ich użycia, np. demonstrowanie, przykładanie do ciała pokrzywdzonego.²⁴ O posługiwaniu się niebezpiecznym przedmiotem może być mowa, gdy sprawca fizycznie oddziałuje tym przedmiotem na człowieka np. narusza jego nietykalność, uszkadza ciało lub celowo tak się zachowuje, żeby wzbudzić u pokrzywdzonego paraliżujące wolę przekonanie, że tym niebezpiecznym przedmiotem może natychmiast się posłużyć wobec człowieka, np. poprzez wypowiedź, ruchy, gesty.²⁵

Nie stanowi posługiwania się bronią lub przedmiotem wymienionym w art. 280 § 2 k.k. jedynie posiadanie przez sprawcę broni lub takiego przedmiotu, jeżeli nie towarzyszy temu co najmniej ich okazanie, manipulowanie nimi itp. w celu zastraszenia pokrzywdzonego, że może być użyta zgodnie z przeznaczeniem. Elementem kwalifikującym jest posługiwanie się bronią lub innym przedmiotem, nie zaś fakt jego posiadania przy sobie przez sprawcę w chwili rozboju. Samo grożenie słowne użyciem niebez-

piecznego przedmiotu, ale bez jednoznacznego jego uzewnętrznienia powoduje tylko kwalifikację z art. 280 §1 k.k.²⁶

Pojęcie „posługuje się” z art. 280 § 2 k.k. jest znaczeniowo szersze niż słowo „używa” z art. 159 k.k., art. 223 k.k. Każde „użycie” jest „posługiwaniem się”, ale posiadanie przy sobie czy posługiwanie się nie wystarcza do przypisania kwalifikacji z art. 159 k.k. i art. 223 k.k., gdyż w tych przypadkach sprawca powinien użyć tych przedmiotów zgodnie z ich przeznaczeniem, np. oddać strzał, zadać cios nożem lub innym przedmiotem.²⁷ Jeżeli sprawca przystępując do dokonania rozboju posługuje się niebezpiecznym przedmiotem, to choćby w dalszym toku zajścia, a w szczególności przy zaborze mienia, przedmiotem takim już się nie posługiwał, czyn jego wyczerpuje znamiona art. 280 § 2 k.k.

Broń palna to niebezpieczna dla życia lub zdrowia każda przenośna broń lufowa, która miota, jest przeznaczona do miotania lub może być przystosowana do miotania jednego lub większej ilości pocisków lub substancji w wyniku działania materiału miotającego. Bronią palną jest broń: bojowa, myśliwska, sportowa, gazowa²⁸, alarmowa i sygnałowa.²⁹ Broń gazowa stanowi broń palną w rozumieniu art. 263 § 2 k.k. i art. 280 § 2 k.k.³⁰

Posłużenie się bronią palną w rozumieniu art. 280 § 2 k.k. nie musi polegać na oddaniu strzałów lub nawet usiłowaniu oddania strzałów, bowiem do wyczerpania znamion tego przestępstwa broń w ogóle nie musi być nabita. Wystarczy, że sprawca posiada broń palną ze sobą i wykonuje z nią określone operacje stwarzające u pokrzywdzonego przeświadczenie, że broń ta może

²⁴ por. Wyrok SN z dn. 03.05.1984 r. IIKR 81/85 OSNPG 1984/11/99; por. wyr. SN 12.11.1985 IV KR 274/85 OSNKG 1986/9-10/78;

²⁵ por. Wyrok SN z dn. 19.03.1985 r. IVKR 53/85 Kodeks karny z orzecnictwem opr. K. Januszkiewicz, Gdańsk 1996, str. 659 i n.;

²⁶ por. Wyrok SN z dn. 12.09.1989 r. III KR 163/89 OSNPG 1990/4/35;

²⁷ por. Wyrok SN z dn. 07.09.2004 r. IIKK 377/03 Lex nr 137739,

²⁸ por. Uchwała SN z dn. 29.01.2004 r. IKZP 39/03 OSNKG 2004 nr 2 poz. 13;

²⁹ Ustawa z dn. 21.05.1999 r. o broni i amunicji, (tekst jedn. Dz. U. 2004 r. Nr 52 poz. 525) art. 7.1., art. 4.1 z późn. zm.;

³⁰ por. Uchwała SN z dn. 29.01.2004 r., IKZP 39/03, OSNKG2004/2 poz. 13;

być w każdej chwili użyta zgodnie z jej podstawowym przeznaczeniem.³¹ Dla przyjęcia, że przedmiot, którym posługiwał się sprawca rozboju stanowi broń palną, konieczne jest stwierdzenie przedmiotowej cechy w postaci zdatności do rażenia pociskiem z odpowiedniej odległości. Straszaki i zbliżone do nich przedmioty (atrapy), które służą jedynie do zabawy, nie posiadają tej cechy i nie mogą być uznane za broń palną w rozumieniu art. 280 § 2 k.k.³² **Odczucie pokrzywdzonego o używaniu przez sprawcę rozboju przedmiotu niebezpiecznego nie wystarczy, aby przypisać sprawcy posługiwanie się takim przedmiotem, gdyż konieczne jest stwierdzenie obiektywnych cech takiego przedmiotu, więc zidentyfikowanie go i opisanie cech kwalifikujących go jako niebezpieczny. Póki nie stwierdzi się (udowodni), że używane narzędzie było obiektywnie niebezpieczne, nie można ustalić, że sprawca posługiwał się bronią lub innym niebezpiecznym przedmiotem w rozumieniu art. 280 § 2 k.k.**³³, tzn. o kwalifikacji prawnej decydują realne, obiektywne cechy broni palnej (noża, przedmiotu), a nie subiektywne wrażenie osoby pokrzywdzonej. Na etapie śledztwa wszczętego z art. 280 § 2 k.k., w sytuacji dopiero podejrzenia posługiwania się przez sprawcę bronią palną, np. gdy sprawcy posługiwali się przedmiotem przypominającym broń palną, którego jeszcze nie znaleziono, należy za pomocą czynności dowodowych dążyć do potwierdzenia lub wykluczenia okoliczności posłużenia się bronią palną. Dopiero obiektywne i pełne ustalenia dowodowe dadzą podstawę do zweryfikowania znamion posłużenia się bronią palną z art. 280 § 2 k.k.

Niedopuszczalne jest domniemanie, że bliżej nieokreślony przedmiot jest podobnie

niebezpieczny jak broń palna lub nóż.³⁴ Ta sama zasada dotyczy przypadków podejrzenia posługiwania się podczas rozboju nożem, innym niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym z art. 280 § 2 k.k.

Nóż, obok broni palnej jest istotnym punktem odniesienia do określenia stopnia niebezpieczności dla życia człowieka. Noże do tapet, do owoców, do chleba, do masła, do papieru itd. różnią się między sobą drugorzędymi szczegółami. Każdy z nich należy do zakresu przewidzianego w art. 280 § 2 k.k. i przepis nie wprowadza innych wymagań,³⁵ chociaż zasadnym wydaje się aby był to nóż ostry. Odnosi się to w zasadzie do każdego noża, z wyjątkiem atrapy, odłamków itp. Scyzoryk jest to nóż składany, zatem posługiwanie się nim w rozboju – choćby złożonym – wyczerpuje znamiona zbrodni rozboju z art. 280 § 2 k.k.³⁶ Żyletka choć ma niewielkie rozmiary, cechuje się z uwagi na swoją konstrukcję, tj. niezwykle cienkie i ostre ostrze, wielką możliwością i łatwością powodowania ran ciętych. Jej użycie powoduje podobne zagrożenie dla zdrowia, a nawet życia, jak użycie noża.³⁷ Do przyjęcia kwalifikowanej postaci rozboju, z uwagi na posługiwanie się nożem, wystarczy wszelkie manipulowanie nim, w tym także okazanie przez sprawcę rozboju tego noża osobie pokrzywdzonej w celu wzbudzenia w niej obawy jego użycia i wywołania w jej psychice uczucia bezradności zaistniałą sytuacją. Każda zatem forma demonstrowania noża – czy to skierowanie ostrzem w kierunku ciała osoby pokrzywdzonej, czy też prezentowanie groźby natychmiastowego jego zastosowania - w celu dokonania zaboru rzeczy, zmierzająca do spotęgowania przemocy lub wywołania większej obawy i poczucia zagrożenia może być uznana za

³¹ por. Wyrok SN z dn. 09.12.2002r. IIKKN 373/00 Lex nr 56921;

³² por. Wyrok SN z dn. z dn. 08.10.1976 r. IV KR 196/76 OSNKW 1976/12/ poz. 147;

³³ por. Wyrok SA w Krakowie z dn. 11.05.2006 r. II AKA 61/06 Prokuratura i Pr.2006/10/17 – dodatek;

³⁴ por. Wyrok SA w Warszawie z dn. 01.12.2004 r. II AKA 464/2004 LexPolonica nr 374277;

³⁵ por. Wyrok SA w Krakowie z dn. 04.05.2005 r. II AKA 57/2005, LexPolonica nr 393420;

³⁶ por. Wyrok SA w Krakowie z dnia 22.03.2007 r. II AKA 246/2006, LexPolonica nr 1574870;

³⁷ por. Wyrok SA w Lublinie z dn. 18.12.2007 r. II Ka 114/2007, LexPolonica nr 1952627;

posługiwanie się tym przedmiotem. Nie jest też konieczne, aby osoba pokrzywdzona stawiała sprawcy opór³⁸.

Inny podobnie niebezpieczny przedmiot – może nim być każda rzecz, każdy przedmiot podobnie niebezpieczny do broni palnej lub noża, czyli taki, przy użyciu którego można człowieka zabić, np.: kamień, łom, młotek, siekiera, „tulipany”, kij bejsbolowy, wszelkiego rodzaju narzędzia ostre itp., pies określonej niebezpiecznej rasy. Użycie niebezpiecznego zwierzęcia w zależności od sytuacji może być również traktowane jako działanie w inny niebezpieczny sposób. Przepis art. 280 §2 k.k. stanowiąc o niebezpiecznym przedmiocie odwołuje się do jego cech fizycznych i właściwości, konstrukcji, a nie do sposobu jego użycia. Chodzi zatem o przedmioty niebezpieczne same w sobie, przedmioty, które w rękę sprawcy mogą stać się tak niebezpiecznymi, jak broń palna czy nóż. Niebezpieczny przedmiot, to przedmiot, który ze względu na swój kształt, wymiary, masę, tnącą powierzchnię, ostrość lub zawarty w nim materiał wybuchowy lub łatwopalny, zwyczajnie użyty zagraża bezpośrednim niebezpieczeństwem spowodowania śmierci, a więc których wspólną cechą jest niebezpieczny charakter.³⁹ Decydujące znaczenie mają takie cechy (właściwości) przedmiotu, które powodują, że wykorzystanie ich zwykłych funkcji lub działania przedmiotu przeciwko człowiekowi wywoła powstanie realnego zagrożenia o równowadze odpowiadającej użyciu broni palnej lub noża.⁴⁰

Niebezpieczność narzędzia tylko ze względu na sposób jego użycia, a nie cechy właściwości przedmiotu, np. duszenie szalikiem ofiary, nie należy kwalifikować jako „inny podobnie niebezpieczny przedmiot”. Siła rąk nie może być uznana za niebez-

pieczny przedmiot w rozumieniu art. 280 § 2 k.k.⁴¹, gdyż niebezpieczny przedmiot stanowi „przedłużenie” ręki, głowy, nogi.

Środki obezwładniające – to wszelkiego rodzaju środki chemiczne lub farmakologiczne, które posiadają zdolność do oddziaływania na procesy psychiczne wywołujące paraliż, ograniczenie lub wyłączenie zdolności poruszania się. Do środków obezwładniających zalicza się m.in. paralizatory, miotacze gazu, narkotyki, leki psychotropowe. Samo użycie środków obezwładniających, które doprowadzają do stanu bezbronności lub nieprzytomności należy kwalifikować z art. 280 § 1 k.k. Wymieniony w art. 280 § 2 k.k., podobnie jak i inne wskazane tam przedmioty i sposoby działania muszą być o tak szczególnej intensywności i o takim natężeniu, że stają się niebezpieczne w sposób bezpośrednio zagrażający życiu napadniętego człowieka. Niezbędne jest wykazanie, że sprawca poprzez swoje działanie spowodował realne i bezpośrednie zagrożenie dla życia człowieka w konkretnym przypadku.⁴² W sytuacji posłużenia się przez sprawcę środkami obezwładniającymi o charakterze farmakologicznym lub chemicznym, z uwagi na konieczność ustalenia, czy środek stanowił bezpośrednie zagrożenie dla życia, konieczne może być powołanie biegłego w celu identyfikacji środka, jego właściwości, jak i jego działania na organizm pokrzywdzonego.⁴³

Działanie w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu (inny, niż sposoby wyżej opisane) - jest to takie zachowanie sprawcy, które stwarza bezpośrednio, realne i natychmiastowe zagrożenie dla życia napadniętej osoby, np.: duszenie ofiary szalikiem, skakanie po klatce piersiowej, zadawanie pokrzywdzonemu silnych ciosów butem w głowę, szczucie psem, który atakuje szyję ofiary. W wyniku takich zacho-

³⁸ por. Wyrok SA w Warszawie z dn. 01.12.2004 r. IIKa 464/2004, LexPolonica nr 374277;

³⁹ por. Wyrok SN z dn. 30.09.1975 r. VI KRN 33/75, s.120; por. wyrok SN z dn. 05.02.1990 r., IIKR 231/89, OSNPG 1990/10/73; por. wyrok SA w Łodzi z dn. 28.02.2001 r., IIKA 9/01, Prokuratura i prawo, dodatek, nr 9/2002, poz. 28;

⁴⁰ por. Postanowienie SN z dn. 01.10.2008 r. IV KK 88/2008, LexPolonica Ne 2229656;

⁴¹ por. Wyrok SN z dn. 13.05.1974 r. V KR 24/7224 OSNKW 1974/11/206;

⁴² por. Uchwała SN z dn. 24.01.2001 r. I KZP 45/00 OSNKW 2001/3-4/17

⁴³ por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 146;

wań sprawca swoim zachowaniem stwarza bezpośrednio i konkretne zagrożenie życia dla pokrzywdzonego.⁴⁴

Działanie wspólnie z inną osobą, która posługuje się taką bronią, przedmiotem, środkami lub sposobem – w tej sytuacji musi być co najmniej dwóch współsprawców, którzy wspólnie i w porozumieniu realizują znamiona art. 280 § 2 k.k. poprzez jednoczesne działanie lub podział ról w realizacji przestępstwa, np. jeden stoi „na czatach”, drugi stosuje przemoc wobec osoby, posługując się niebezpiecznym przedmiotem, a trzeci dokonuje w tym czasie kradzieży, następnie sprawcy podzielili się skradzionymi rzeczami.

Do przyjęcia odpowiedzialności za współsprawstwo określone w art. 280 § 2 k.k. tego współdziałającego, który samodzielnie nie posługiwał się bronią palną, nożem, przedmiotem, środkiem obezwładniającym, ani też nie działał w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu, konieczne jest udowodnienie, że miał on świadomość, że współdziała z osobą, która posługuje się bronią palną, nożem lub innym środkiem obezwładniającym lub działa w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu, a więc że co najmniej przewidywał i godził się na ten stan.⁴⁵

W sytuacji przekroczenia wcześniejszego porozumienia (eksces) w zakresie użycia np. noża lub wyraźnego sprzeciwu w trakcie rozboju pozostałych sprawców, co do jego użycia, współdziałający, którzy nie używali noża nie mogą ponosić odpowiedzialności za rozbój z posługiwaniem się nożem, bronią, przedmiotem, środkiem.⁴⁶

Zbieg przepisów ustawy **do przestępstw z art. 280 § 1, 2 k.k. może być następujący:**

1. Przepis art. 280 k.k. może pozostawać w kumulatywnym zbiegu z art. 148 k.k.,

gdy sprawca używając przemocy wobec osoby doprowadza swoim zachowaniem do skutku śmiertelnego i jednocześnie z okoliczności sprawy wynika, że przemoc użyta przez sprawcę wobec osoby była środkiem do zawładnięcia rzeczy należącej do ofiary. Konieczne jest wówczas wykazanie, że sprawca oprócz zamiaru rozboju działał także z zamiarem zabójstwa.

2. Art. 280 k.k. może pozostawać w zbiegu kumulatywnym przepisów z art. 156 k.k. i art. 157 k.k., gdy w wyniku metod rozbójniczych doszło do uszczerbku na zdrowiu lub śmiertelnego następstwa z art. 156 § 3 k.k. oraz w zbiegu z art. 207 k.k., gdy doszło do realizacji znamion rozboju w ramach przestępstwa znęcania się.
3. Przepis art. 280 k.k. nie pozostaje w kumulatywnym zbiegu z art. 281 k.k., jednakże możliwe jednak są tutaj dwa rozwiązania:
 - a) sprawca dokonuje rozboju, a następnie w celu utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy używa przemocy wobec pokrzywdzonego rozbojem, w tym przypadku przemoc użyta została dwa razy wobec tej samej osoby (zachodzi tożsamość pokrzywdzonego) - rozbój pochlania przestępstwo z art. 281 k.k. – sprawca odpowiada tylko za rozbój;
 - b) po dokonaniu rozboju sprawca używa przemocy (lub innej metody rozbójniczej) wobec innej osoby niż pokrzywdzona rozbojem, w celu utrzymania się w posiadaniu skradzionej rzeczy, wówczas dopuszcza się on nowego przestępstwa z art. 281 k.k. – w takiej sytuacji art. 280 k.k. i 281 k.k. pozostają w zbiegu realnym przestępstw.⁴⁷

⁴⁴ por. Postanowienie SN z dn. 15.12.2006 r. IIK 208/06 Prok. i Pr. 2007/7-8/poz.9

⁴⁵ por. Wyrok SA w Katowicach z dn. 25.05.2006 r. LexPolonica nr 1268599; por. Wyr. SA w Katowicach z dn. 20.11.2008 r. II AKa 344//2008 LexPolonica nr 2049393;

⁴⁶ por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 150 i n.

⁴⁷ por. Uchwała SN z dn. 08.04.1988 r. WZP 3/88 LexPolonica nr 305713; por. Wyrok SN z dn. 28.09.1973 r. IIKR 123/73 OSNKW 1974/2 poz. 30;

4. Art. 280 k.k. może pozostawać w zbiegu kumulatywnym z art. 275 k.k. i art. 276 k.k., w sytuacji, gdy dokumenty objęte ochroną tych przepisów były również przedmiotem zaboru.⁴⁸

Przestępstwo rozboju z art. 280 k.k. jest przestępstwem publicznoskargowym, ściganym z urzędu, postępowanie przygotowawcze zawsze prowadzone jest w formie śledztwa.

II. Kradzież rozbójnicza – art. 281 k.k.

Główny i uboczny **przedmiot ochrony** jest identyczny jak w przypadku rozboju z art. 280 k.k., tj. własność, posiadanie lub inne prawa rzeczowe albo obligacyjne do rzeczy ruchomej oraz życie, zdrowie i nieetykalność cielesna człowieka.

Kradzież rozbójnicza jest przestępstwem **powszechnym**, jego sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej, jednakże z tym ograniczeniem, że sprawcą (lub współsprawcami) może być wyłącznie ta osoba, która wcześniej dokonała kradzieży, a następnie w celu utrzymania się w posiadaniu skradzionych rzeczy stosuje metody rozbójnicze z art. 281 k.k.

Natomiast ten, kto bezpośrednio po dokonaniu kradzieży przez innego sprawcę, używa przemocy wobec osoby, grozi jej natychmiastowym użyciem albo doprowadza osobę do stanu bezbronności lub nieprzytomności po to, aby sprawca kradzieży utrzymał się w posiadaniu zabranej rzeczy, dopuszcza się pomocnictwa do przestępstwa z art. 281 k.k.⁴⁹

Strona przedmiotowa, tj. zachowanie sprawcy czynu z art. 281 k.k. polega na:

- dokonaniu najpierw kradzieży rzeczy ruchomej,

- a następnie na użyciu jednej z metod rozbójniczych, w celu utrzymania się w posiadaniu skradzionej rzeczy.

Kradzież może być dokonana w postaci kradzieży zwykłej z art. 278 k.k., jej postaci kwalifikowanej w zw. z art. 294 k.k., jak i wykroczenia kradzieży z art. 119 k.w. lub kradzieży drzewa z lasu z art. 120 § 1 k.w. Przy przestępstwie kradzieży rozbójniczej wartość skradzionych rzeczy ruchomych nie ma wpływu na kwalifikację prawną, co wynika z art. 130 § 3 k.w. i bez względu na wartość skradzionych rzeczy kradzież rozbójnicza jest zawsze czynem zabronionym z kodeksu karnego. W pozostałym zakresie zagadnienia przedstawione do przestępstwa z art. 278 § 1 k.k. mają zastosowanie do kradzieży w ramach art. 281 k.k.

Istotne i konieczne jest, aby kradzież była już dokonana i aby wystąpił skutek w postaci zaboru rzeczy ruchomej innej osobie (wyjęcie spod jej władztwa) i przejęcie tej rzeczy pod trwałe władztwo sprawcy. W sytuacji zastosowania metod rozbójniczych w trakcie fazy usiłowania kradzieży nie stanowi to zachowanie kradzieży rozbójniczej, natomiast może stanowić rozbój, w toku którego metody rozbójnicze mogą być użyte przed, najpóźniej w trakcie usiłowania kradzieży rzeczy ruchomej. Z tego powodu sprawca, który dostał się do wnętrza samochodu w celu jego uruchomienia, do którego nie doszło i posługuje się kijem bejsbolowym wobec pokrzywdzonego, nie dokonuje kradzieży rozbójniczej, gdyż kradzież była na etapie usiłowania.⁵⁰

Następnie bezpośrednio do dokonania kradzieży, w celu utrzymania się w posiadaniu rzeczy skradzionej sprawca używa:

- przemocy wobec osoby,
- groźby natychmiastowego użycia przemocy wobec osoby,

lub:

- doprowadza do stanu nieprzytomności albo
- doprowadza do stanu bezbronności osobę.

⁴⁸ por. Uchwała SN z dn. 08.04.1988 r. WZP 3/88 LexPolonica nr 305713; por. Wyrok SN z dn. 28.09.1973 r. IIKR 123/73 OSNKW 1974/2 poz. 30;

⁴⁹ por. Wyrok SA w Lublinie z dn. 15.10.1993 r. II AkR 168/93 Lexpolonica nr 30 5212;

⁵⁰ por. Wyrok SA w Katowicach z dn. 22.07.2004 r. II AKa 219/04, Prok. i Prawo 2005, nr 7-8, poz. 29;

Powyższe metody są identyczne znaczeniowo jak przy przestępstwie rozboju z art. 280 k.k. **Metody te następują „bezpośrednio po dokonaniu kradzieży”, tzn. natychmiast po zabraniu rzeczy lub przynajmniej w czasie podjętego niezwłocznie i nieprzerwanego pościgu za sprawcą.** Musi w tym przypadku wystąpić bezpośrednie powiązanie czasowe, tzn. pokrzywdzony kradzieżą lub inną osobą, która stanowi według sprawcy przeszkodę w utrzymaniu się przez niego w posiadaniu zabranej rzeczy, natychmiast lub niezwłocznie ma podjąć próbę odzyskania skradzionej cudzej rzeczy ruchomej, przed czym broni się sprawca kradzieży, chcąc udaremnić pościg. Sam pościg za sprawcą w celu odzyskania skradzionych rzeczy może trwać długi czas, byleby nie było przerw w tym pościgu i była zachowana ciągłość akcji.⁵¹ Przestępstwo kradzieży rozbójniczej jest przestępstwem, które można popełnić wyłącznie z działania.

Kradzież rozbójnicza jest dokonana już z chwilą użycia przemocy wobec osoby lub groźby natychmiastowego użycia takiej przemocy albo doprowadzenia człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności. Dokonanie tego przestępstwa nie jest uzależnione od skutecznego utrzymania się sprawcy w posiadaniu zabranej cudzej rzeczy ruchomej.

Do znamion kradzieży rozbójniczej należy m.in. dokonanie kradzieży, tj. powstanie skutku w postaci wyjęcia rzeczy spod władztwa osoby i przejęcie rzeczy pod samodzielne władztwo sprawcy. Ten skutek w postaci zaboru rzeczy ma miejsce jedynie w przypadku kradzieży rozbójniczej, polegającej na groźbie natychmiastowego użycia przemocy wobec osoby, gdyż ta część zachowania sprawcy ma charakter formalny. W przypadku zachowania sprawcy polegającego na użyciu przemocy wobec osoby, kradzież rozbójnicza charakteryzuje się dwoma skutkami, zaborem rzeczy oraz co najmniej naruszeniem nietykalności cielesnej osoby (np. uderzenie, kopnięcie, szarpanie), wobec której została użyta przemoc.

⁵¹ por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 158 i n..

W przypadku działania sprawcy polegającego na doprowadzeniu osoby do stanu nieprzytomności, przestępstwo z art. 281 k.k. ma także podwójny skutek, tj. zabór rzeczy i doprowadzenie człowieka do stanu nieprzytomności. Podwójny skutek występuje również, gdy zachowanie sprawcy polega na doprowadzeniu człowieka do stanu bezbronności.⁵²

Między zachowaniem sprawcy a skutkiem musi istnieć bezpośredni związek przyczynowo-skutkowy. Przy tym przestępstwie sprawca bezpośrednio działa na cudzą rzecz ruchomą, którą kradmie oraz na osobę, której zagrożona jest wolność, nietykalność cielesna, życie lub zdrowie.

Kradzież rozbójnicza jest **przestępstwem umyślnym, o podwójnej kierunkowości** działania sprawcy, tzn. cechuje go działanie w celu przywłaszczenia, a następnie po dokonaniu kradzieży stosowanie metod rozbójniczych w celu utrzymania się w posiadaniu skradzionych rzeczy.

Jeżeli sprawca po dokonaniu rozboju jeszcze raz użyje wobec pokrzywdzonego metod rozbójniczych w celu utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy, odpowiada nadal za jedno przestępstwo rozboju.

Jeżeli sprawca po dokonaniu rozboju, w celu utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy używa metod rozbójniczych wobec innej osoby, niż pokrzywdzona rozbojem, wówczas występują dwa odrębne przestępstwa z art. 280 k.k. i art. 281 k.k., pozostające ze sobą w zbiegu realnym.⁵³

Art. 281 k.k. może pozostawać w kumulatywnym zbiegu przepisów z:

1. Przepisem z art. 148 k.k., art. 156 k.k., art. 157 k.k., ze względu na pozbawienie życia lub spowodowanie uszczerbku na zdrowiu.
2. Ponadto art. 281 k.k. ze względu na kradzież może pozostawać w kumulatywnym zbiegu przepisów z art. 275 § 1 k.k. i art. 276 k.k.
3. W sytuacji, gdy sprawca najpierw dokonał kradzieży z włamaniem, a następnie

⁵² por. Tamże, str. 161.

⁵³ por. Wyrok SN z dn. 28.09.1973 r. II KR 123/73, OSNKW 1974/2/poz. 30.

użył metod rozbójniczych wobec osoby w celu utrzymania się w posiadaniu zabranej rzeczy, zachodzi kwalifikacja kumulatywna przepisów, tj, art. 279 § 1 k.k. i art. 281 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Kradzież rozbójnicza posiada typ uprzywilejowany ze względu na wypadek mniejszej wagi, określony w art. 283 k.k.

Różnice między rozbojem a kradzieżą rozbójniczą w zakresie ustawowych znamion polegają na tym, że:

- 1) w rozboju, metody rozbójnicze muszą być użyte przed kradzieżą, najpóźniej w jej trakcie, w celu pokonania przeszkody w postaci osoby i dokonania kradzieży, natomiast przy kradzieży rozbójniczej sprawca najpierw dokonuje kradzieży, a następnie w celu utrzymania się w posiadaniu skradzionych rzeczy stosuje takie same metody rozbójnicze,
- 2) przy rozboju sprawca działa, tj. dokonuje zaboru rzeczy ruchomej w celu przywłaszczenia, natomiast przy kradzieży rozbójniczej głównym celem działania sprawcy jest utrzymanie się w posiadaniu skradzionej rzeczy,
- 3) rozbój jest dokonany z chwilą wyjęcia rzeczy spod władztwa osoby uprawnnej i objęcie rzeczy władztwem sprawcy, natomiast kradzież rozbójnicza jest dokonana z chwilą użycia metod rozbójniczych, po dokonanej kradzieży.

Kradzież rozbójnicza jest ścigana w trybie publicznoskargowym, z urzędu, postępowanie przygotowawcze zawsze jest prowadzone w formie śledztwa.

III. Wymuszenie rozbójnicze – art. 282 k.k.

Głównym przedmiotem ochrony jest własność, posiadanie, inne prawa rzeczowe i obligacyjne przysługujące określonemu podmiotowi do mienia oraz swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, natomiast ubocznym przedmiotem ochrony jest życie, zdrowie, wolność i nietykalność cielesna człowieka.

Podmiot przestępstwa jest powszechny, jego sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

Strona podmiotowa wymuszenia rozbójniczego polega na umyślności wyłącznie w zamiarze bezpośrednim. Całe działanie sprawcy ukierunkowane jest na osiągnięcie korzyści majątkowej z tego przestępstwa. Korzyść majątkowa określona w art. 115 § 4 k.k., powinna być rozumiana jako korzyści, zyski majątkowe, jakiegokolwiek przysporzenie o charakterze majątkowym - zwiększenie aktywów, zmniejszenie pasywów lub zmniejszenie obciążeń, uniknięcie strat dla siebie lub kogoś innego.⁵⁴ Sam sposób oddziaływania zmierzający do realizacji powyższego celu, tj. zastosowanie przemocy, groźby zamachu na życie lub zdrowie albo gwałtownego zamachu na mienie objęty jest również zamiarem bezpośrednim.

Zmuszenie do naprawienia szkody, nawet przy użyciu niebezpiecznego przedmiotu, nie może być uznane za spełniające znamiona wymuszenia rozbójniczego z powodu tego, że sprawca działa w innym zamiarze niż jest przewidziany w art. 282 k.k.⁵⁵

Jeżeli sprawca działa środkami przewidzianymi w art. 282 k.k. w celu wymuszenia zwrotu wierzytelności dla siebie lub innej osoby, to ze względu na cel działania popełnia występki z art. 191 § 2 k.k., a nie przestępstwo z art. 282 k.k., i to niezależnie czy wierzytelność była rzeczywista, czy też sprawca pozostawał w błędnym subiektywnym przekonaniu, że przysługuje mu wierzytelność.⁵⁶

Strona przedmiotowa - zachowanie się sprawcy polega na doprowadzeniu innej osoby do rozporządzenia mieniem własnym

⁵⁴ por. Uchwała SN z dn.30.01.1980 r.,VII KZP 41/78, OSNKW 1980/3/poz.24;

⁵⁵ por. Wyrok SN z dn. 07.12.1973 r. IV KR 314/73 OSNKW 1974/5/ poz. 93;

⁵⁶ por. uzasadnienie Wyroku SN z dn. 08.12.2004 r. V KK 282/2004 OSNKW 2005/1/poz. 10; por. Wyrok SN z dn. 05.03.2003 r. III KKN 195/2001 OSNKW 2003/5-6/poz. 55;

lub cudzym lub do zaprzestania działalności gospodarczej przez taką osobę poprzez stosowanie:

- przemocy,
- groźby zamachu na życie lub zdrowie,
- groźby gwałtownego zamachu na mienie.

Celem tych metod rozbójniczych jest oddziaływanie na psychikę osoby pokrzywdzonej w sposób prowadzący do rozporządzenia mieniem lub zaprzestania działalności gospodarczej. Ewentualne zaistnienie skutku musi być następstwem sparaliżowanej woli osoby pokrzywdzonej poprzez zastosowanie powyższych metod działania sprawcy.

Przemoc w rozumieniu art. 282 k.k. jest to przemoc bezpośrednio stosowana wobec osoby (tak jak przy rozboju z art. 280 § 1 k.k.), jak i przemoc na rzecz. Przemoc na rzecz jest bezpośrednio ukierunkowana na rzecz poprzez np. niszczenie, uszkodzanie i pozbawianie władztwa nad mieniem, blokowanie otwarcia pomieszczenia, blokowanie ruchu pojazdów, aby pośrednio wpłynąć, zastraszyć, sparaliżować wolę pokrzywdzonego i poprzez to wymusić na nim określone decyzje majątkowe.

Groźba zamachu na życie lub zdrowie to zapowiedź dokonania przestępstwa przeciwko życiu, np. zabójstwa albo przeciwko zdrowiu, np. spowodowania uszczerbku na zdrowiu, zarażenia chorobą - a nie jakakolwiek groźba bezprawna w rozumieniu art. 115 § 12 k.k. Groźba ta powinna wzbudzić u adresata uzasadnioną obawę jej spełnienia, w związku z tym, jeżeli pokrzywdzony zlekceważył groźbę lub zapomniał o niej, wówczas brak jest znamion przestępstwa wymuszenia rozbójniczego. Groźba ta może być skierowana przeciwko osobie, która ma dokonać określonego rozporządzenia mieniem lub zaprzestać działalności gospodarczej, jak i przeciwko każdej innej osobie, w szczególności najbliższej pokrzywdzonemu.⁵⁷ Groźba naruszenia nietykalności cielesnej nie stanowi groźby zamachu na życie lub

⁵⁷ por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 170 i n.;

zdrowie w rozumieniu art. 282 k.k.⁵⁸

Groźba gwałtownego zamachu na mienie to zagrożenie zniszczeniem lub uszkodzeniem mienia, przy czym zapowiedziany zamach musi być gwałtowny. Przy ocenie gwałtownego zamachu bierzemy pod uwagę rozmiar grożących mieniu szkód i wysokość możliwych strat, gdyby groźba została spełniona. Gwałtowny zamach może stanowić np. podpalenie, wysadzenie w powietrze, zniszczenie, uszkodzenie rzeczy, wytrucie zwierząt, zatopienie, czyli jest to akt agresywny, gdzie sprawca używa przemocy, materiałów wybuchowych, ognia. Reasumując, przez groźbę gwałtownego zamachu na mienie w rozumieniu art. 282 k.k. należy rozumieć zapowiedź - w przypadku nie spełnienia żądania - każdego bezprawnego zamachu godzącego w to mienie za pomocą szybko i intensywnie stosowanej przemocy, mającej spowodować zniszczenie, uszkodzenie mienia albo pozbawienie nad nim władztwa.⁵⁹ Groźby powyższe mogą być przez sprawcę wyrażone w sposób dosłowny, jak i dorozumiany, ale mają wzbudzić strach i poczucie zagrożenia u pokrzywdzonego.

Rozporządzenie mieniem (skutek) może przybrać postać wydania pieniędzy, wartościowych przedmiotów, podpisania weksla, podpisania umowy, dokonania zapisu testamentowego, złożenia oświadczenia, tj. rozporządzenia się wszelakimi prawami majątkowymi dotyczącymi ruchomości, nieruchomości, wierzytelności, praw obligacyjnych. Rozporządzenie mieniem może dotyczyć majątku stanowiącego własność osoby mającej się rozporządzić, jak również majątku, gdzie osoba rozporządzająca jedynie zarządza majątkiem cudzym, np. magazyniera, pełnomocnika, przedstawiciela ustawowego.

Dla przestępstwa określonego w art. 282 k.k. niezbędne jest, aby celem sprawcy było osiągnięcie korzyści majątkowej i to niezależnie od źródła jej pochodzenia. Ko-

⁵⁸ por. Wyrok SN z dn. 20.05.1977 r., Rw 145/77, OSNKW 1977/7-8/poz. 61;

⁵⁹ por. Uchwała SN z dn. 19.02.1997 r. IKZP 39/96 OSNKW 1997/3-4/ poz. 22;

rzyść ta nie musi więc pochodzić od osoby, wobec której sprawca kieruje przewidziane przepisem groźby, np. sprawca może kierować groźby porwania do dzieci, aby ich rodzice wypłacili okup, nawet kosztem zaciągnięcia zobowiązań na ten cel. Skutkiem wymuszenia rozbójniczego jest każde rozporządzenie mieniem przez pokrzywdzonego, i to zarówno na korzyść sprawcy, jak i osoby przez niego wskazanej, przy czym odmiennie niż w przypadku art. 286 k.k., art. 282 k.k. nie wymaga, aby następstwem groźby było „niekorzystne” rozporządzenie mieniem,⁶⁰ chociaż najczęściej takim jest. Wymuszenie rozbójnicze jest dokonane wówczas, gdy pokrzywdzony rozporządzi się swoim majątkiem, tj. swoimi prawami majątkowymi, np. wyda pieniądze, podpisze umowę przeniesienia własności nieruchomości, podpisze umowę zaciągnięcia pożyczki, wystawi czek. Rozporządzenie się prawami majątkowymi nie może być utożsamiane z fizycznym przekazaniem władztwa nad rzeczą przez sprawcę, np. w sytuacji, gdy pokrzywdzony podpisał akt notarialny przeniesienia własności mieszkania na sprawcę, chociaż jeszcze może w nim mieszkać jako lokator przez określony czas lub w sytuacji, gdy pokrzywdzony pozostawił w wyznaczonym miejscu okup, chociaż sprawca jeszcze go nie przejął. Samo zastosowanie przez sprawcę jednego ze środków oddziaływania, ujętych w art. 282 k.k., niepołączone z reakcją pokrzywdzonego w postaci rozporządzenia mieniem lub zaprzestania działalności gospodarczej, stanowi usiłowanie wymuszenia rozbójniczego.⁶¹ Sam sposób rozporządzenia mieniem nie musi być ze sprawcami dokładnie uzgodniony.⁶² Fakt nieposiadania przez pokrzywdzonego majątku ani środków pieniężnych nie wyklucza możliwości przypię-

sania sprawcom popełnienia przestępstwa usiłowania wymuszenia rozbójniczego.⁶³

Pojęcie „**działalności gospodarczej**” oznacza każdą działalność mającą cel zarobkowy, wykonywaną w sposób zawodowy i ciągły w formie zorganizowanej, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 02.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz.1095 z późn. zm.). Przez zaprzestanie działalności gospodarczej (**tzw. alternatywny skutek**) w rozumieniu art. 282 k.k. należy rozumieć zlikwidowanie, zawieszenie, zmianę profilu działalności, przekazanie działalności gospodarczej innej osobie. Zaprzestanie działalności może być stałe lub na określony czas.

Między metodami rozbójniczymi z art. 282 k.k. a jednym z alternatywnych skutków musi istnieć bezpośredni związek przyczynowo-skutkowy, tzn. rozporządzenie majątkiem lub zaprzestanie działalności gospodarczej musi być bezpośrednią konsekwencją tych metod.

Przy odróżnieniu rozboju od wymuszenia rozbójniczego w zakresie ustawowych znamion należy uwzględnić:

1. Odmienny czynnik czasowy przy obu przestępstwach. Przy rozboju sprawca wchodzi w posiadanie rzeczy ruchomych osoby pokrzywdzonej bezpośrednio po użyciu przemocy wobec osoby, groźbie użycia takiej przemocy, doprowadzeniu do stanu bezbronności lub nieprzytomności, przy czym obojętne jest czy czyni to własnoręcznie, czy też zmusza pokrzywdzonego do **natychmiastowego** wydania jej. Przy wymuszeniu rozbójniczym sprawca zmusza pokrzywdzonego do rozporządzenia mieniem ruchomym i mieniem nieruchomości oraz innymi prawami majątkowymi, prawami obligacyjnymi **na przyszłość**, np. haracz lub okup ma być złożony za godzinę, za tydzień, na drugi dzień lub systematycznie co tydzień,

⁶⁰ por. Wyrok SN z dn.17.04.1998 r. IV KK 411/97 OSNKW/5-6/poz.27;

⁶¹ por. Wyrok SN z dn. 27.02.1970 r. Rw 129/70 OSNKW 1970/4-5, poz. 43;

⁶² por. Wyrok SN z dn. 18.10.2007 r. II KK 170/2007, LexPolonica nr 1878432;

⁶³ por. z uzasadnienia Postanowienia SN z dn. 30.11.2006 r. III KK 287/2006, LexPolonica nr 2049074; por. Wyrok SN z dn. 27.02.1970 r. Rw 129/70 OSNKW 1970/4-5/poz. 43;

pod groźbą zabójstwa. Ta właśnie różnica w czasie stwarza możliwość uratowania mienia (np. poprzez zawiadomienie Policji) powoduje, że stopień społecznego niebezpieczeństwa wymuszenia rozbójniczego jest niższy niż rozboju, co znalazło wyraz w zróżnicowanej sankcji za te przestępstwa.⁶⁴

W sytuacji, gdy sprawca w celu osiągnięcia korzyści majątkowej stosuje przemoc pośrednią (np. poprzez zablokowanie pasa ruchu i zmuszenie w ten sposób do zatrzymania się) i zmusza pokrzywdzonego od razu do wydania mienia, to wówczas zachodzi przestępstwo wymuszenia z art. 282 k.k., natomiast nie ma zastosowania art. 280 k.k., gdyż do znamion tego przestępstwa należy tylko przemoc wobec osoby (a nie przemoc na rzecz), ani czyn z art. 191 § 2 k.k. W takiej sytuacji rozporządzenie mieniem w rozumieniu art. 282 k.k. nie może oznaczać wyłącznie rozporządzenia na przyszłość.⁶⁵

2. Istotne jest również to, że przy wymuszeniu rozbójniczym „przymuszony” pokrzywdzony sam rozporządza się mieniem, przy rozboju zabiera sam sprawca albo zmusza pokrzywdzonego do wydania rzeczy.
3. Nieco inne są sposoby działania sprawcy przy rozboju - przemoc wobec osoby, groźba natychmiastowego jej użycia, doprowadzenie do stanu nieprzytomności lub bezbronności, przy wymuszeniu - przemoc wobec osoby lub na rzecz, groźba zamachu na życie lub zdrowie, groźba gwałtownego zamachu na mienie.

4. Rozbój dokonany jest z chwilą dokonania kradzieży, tj. z chwilą wyjęcia spod władztwa osoby uprawnionej i przejęcia pod trwałe władztwo sprawcy, natomiast wymuszenie rozbójnicze dokonane jest z chwilą rozdysponowania mieniem lub zaprzestania działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego.
5. Przedmiotem wykonawczym przy rozboju jest wyłącznie cudza rzecz ruchoma, natomiast przy wymuszeniu rozbójniczym mienie, rozumiane szeroko jako ogół praw majątkowych.
6. Oba przestępstwa mają charakter kierunkowy, ale przy rozboju – sprawca dokonuje zaboru w celu przywłaszczenia, natomiast przy wymuszeniu rozbójniczym – działa w celu osiągnięcia z tego przestępstwa korzyści majątkowej.

Przestępstwo wymuszenia rozbójniczego z art. 282 k.k. może najczęściej pozostawać w zbiegu kumulatywnym z przepisem z:

- 1) art. 148 k.k., 156 k.k., art. 157 k.k., ze względu na ochronę życia i zdrowia człowieka.
- 2) art. 252 k.k., ze względu na wzięcie lub przetrzymanie zakładnika.
- 3) art. 288 k.k., ze względu na zniszczenie, uszkodzenie rzeczy spowodowane przemocą na rzecz lub gwałtowny zamach na mienie.

Przestępstwo wymuszenia rozbójniczego ma typ uprzywilejowany, tj. art. 282 k.k. w zw. z art. 283 k.k., ze względu na przypadek mniejszej wagi.

Wymuszenie rozbójnicze jest przestępstwem publicznoskargowym, ściganym z urzędu, a postępowanie przygotowawcze prowadzone powinno być w formie śledztwa.

IV. Wypadki mniejszej wagi - art. 283 k.k.

Przepis ten powoduje łagodniejszy wymiar kary dla sprawców przestępstw określonych w art. 279 § 1 k.k., art. 280 § 1 k.k. lub 281 k.k. lub 282 k.k. i są to typy

⁶⁴ por. Postanowienie SN z dn. 034.03.1970 r. V KRN 25/70, OSNKW 1970/5/84; por. Wyrok SN z dn. 30.03.1972 r. II KR 350/71, OSNPG 1972/8/130; por. Wyrok SN z dn. 28.04.1989 r. V KRN 74/89 OSNPG 1989/11/113;

⁶⁵ por. Wyrok SA w Lublinie z dn. 16.06.1999 r. II AKa 89/99, KZS 1999/12, poz. 35; por. glosa: W. Cieślak Prokuratura i Prawo 2001/2, str. 109; por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 170;

uprzywilejowane tych przestępstw. Zawsze w przypadku przyjęcia wypadku mniejszej wagi konieczna jest złożona kwalifikacja prawna, np. art. 280 § 1 k.k. w zw. z art. 283 k.k.

Wypadek mniejszej wagi zachodzi wówczas, gdy okoliczności popełnienia czynu zabronionego wskazują, że z jednej strony sam czyn charakteryzuje się niewielkim stopniem społecznej szkodliwości, z drugiej zaś, że jego sprawca nie jest na tyle niebezpieczny dla społeczeństwa, aby stosować w stosunku dla niego zwykłą karę przewidzianą za dokonane przestępstwo. O przyjęciu wypadku mniejszej wagi oceniać należy przedmiotowe i podmiotowe znamiona czynu w typie podstawowym, dla danego typu przestępstwa, tzn. wszystkie znamiona w typie podstawowym muszą wystąpić i dopiero wówczas należy oceniać elementy łączące. Podstawowym kryterium oceny jest stopień społecznej szkodliwości czynu, przy uwzględnieniu elementów określonych w art. 115 § 2 k.k.

Do elementów przedmiotowych należą: rodzaj dobra, w które godzi przestępstwo; zachowanie się i sposób działania sprawcy; użyte środki; charakter i rozmiar wyrządzonej lub grożącej szkody, czas, miejsce i inne okoliczności popełnienia czynu oraz odczucie szkody przez pokrzywdzonego.

Ważnymi elementami strony podmiotowej są: stopień zawinienia, motywacja i cel działania sprawcy, tj. rodzaje umyślności, premedytacja, upór w dążeniu do osiągnięcia przestępczego celu, przypadkowość, wpływ innej osoby, obawa przed skutkami działania.⁶⁶ Wypadek mniejszej wagi nie może być utożsamiany z małą wartością mienia będącego przedmiotem przestępstwa, gdyż w takich sytuacjach należy ocenić wysokość i dokuczliwość szkody życiowej, jaką poniósł pokrzywdzony, przy uwzględnieniu pozostałych elementów społecznej szkodliwości czynu, np. kradzież kwoty 500 zł zamożnemu biznesmenowi, a kradzież tej samej kwoty skromnemu emerytowi, powoduje, że ta szkoda będzie bardziej dokuczliwa życiowo dla pokrzywdzonego - emeryta.

Wypadek mniejszej wagi określony w art. 283 k.k., dla grupy czterech przestępstw przeciwko mieniu zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Takie „wypadki mniejszej wagi” należy stosować z dużą ostrożnością, po wyjaśnieniu wszystkich znamion i okoliczności popełnienia czynu, które będą za tym przemawiały.

⁶⁶ por. M. Dąbrowska Kardas, P. Kardas (w:) Kodeks Karny... op. cit., str. 192;